

Nr 9.*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om behörighet för landsfiskal i stad under landsrätt att väljas till stadsfullmäktig.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 178, av herr *Hæggbloom* hemställes, »att riksdagen för sin del ville besluta sådan ändring av 13 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad, att för landsfiskal i stad under landsrätt gällande obehörighet att väljas till stadsfullmäktig borttages samt att konstitutionsutskottet ville utarbета förslag till ändrad lagtext».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande rätt. I 13 § tredje stycket lagen om kommunalstyrelse i stad stadgas, att följande personer icke må vara stadsfullmäktige: landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor, ledamot av magistraten, tjänsteman eller betjänt vid magistraten, kommunalborgmästare eller allmän åklagare i orten, ej heller tjänsteman eller betjänt, som är anställd vid stadens drätsel eller annat dess förvaltande verk och är för sin befattning redovisningsskyldig.

Enligt 47 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse på landet må följande personer icke vara ledamöter eller suppleanter i kommunalnämnden: landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor, domhavande eller allmän åklagare i orten, ej heller tjänsteman eller betjänt, som är anställd vid kommunens drätsel eller annat dess förvaltande verk och är för sin befattning redovisningsskyldig inför nämnden.

Enligt 11 § tredje stycket lagen om kommunalstyrelse i Stockholm gäller, att följande personer icke må vara stadsfullmäktige: överståthållaren, underståthållaren och polismästaren, annan ämbetsman, tjänsteman eller betjänt vid överståthållarämbetet, stadsfogde och hans biträden samt allmän åklagare i staden, ej heller tjänsteman eller betjänt, som är anställd vid stadens drätsel eller annat dess förvaltande verk och är för sin befattning redovisningsskyldig. I 45 § 3 mom. samma lag stadgas bl. a. att i avseende å obehörighet till ledamotskap i nämnd skall vad om stadsfullmäktige är stadgat äga motsvarande tillämpning, där ej annat föreskrives i lag eller särskild författning eller i nämndens instruktion.

I 29 § andra stycket lagen om församlingsstyrelse föreskrives, att följande personer icke må vara kyrkofullmäktige: landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor eller biskop, ej heller den som tillhör församlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjante.

Enligt 8 § tredje stycket lagen om församlingsstyrelse i Stockholm gäller, att följande personer icke må vara kyrkofullmäktige: överståthållaren, underståthållaren, polismästaren eller biskopen i Stockholms stift, ej heller den som tillhör församlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjante.

Slutligen föreskrives i 6 § tredje stycket lagen om landsting, att landshövding, landssekreterare, landskamrerare och länsassessor ävensom befattningshavare, anställda inom landstingets samfällda förvaltning, med hänsyn till sin tjänsteställning icke kunna vara landstingsmän.

Historik. Enligt ett år 1859 avgivet kommittébetänkande med förslag till förordningar om kommunalstyrelse på landet m. m. skulle några regler om obehörighet för vissa ämbets- och tjänstemän icke iakttagas vid utseendet av kommunalfullmäktige. Däremot föreslog kommittén, att följande personer med hänsyn till deras ämbets- och tjänstemannaställning skulle vara förhindrade att vara ledamöter i kommunalnämnd, nämligen landshövding, domhavande i orten, kronofogde, kronolänsman, folkskollärare eller annan av kommunen tillsatt och avlönad betjänt, som i och för sin befattning vore inför nämnden redovisning skyldig. Kommittén anförde härvid bl. a., att, ehuru mottagandet av kommunala uppdrag väl i allmänhet vore att betrakta såsom en medborgerlig plikt, såväl domhavanden i orten som de till lantregeringen hörande personer borde anses därtill förhindrade genom sin ämbetsställning, dels emedan det väl kunde hända, att kommunens åtgärder i stadgad ordning komme under deras ämbetsprövning och dels med avseende å beskaffenheten av deras ämbeten även i övrigt.

I förslaget till förordning om kommunalstyrelse i stad förklarades följande personer förhindrade att vara stadsfullmäktige, nämligen landshövding, landssekreterare, landskamrerare, magistratspersoner, tjänstemän och betjante vid magistraten, allmän åklagare, ävensom de tjänstemän och betjante, vilka vore anställda vid stadens drätsel eller andra dess förvaltande verk och för sin befattning redo skyldiga. Kommittén utgick härvid från att de avsedda befattningarna utan vidare skulle utesluta behörighet för sina innehavare att beklåda ifrågavarande kommunala förtroendeuppdrag, och någon närmare motivering lämnades icke av kommittén. Enligt kommitténs förslag till förordning om kyrkostämman samt kyrko- och skolråd skulle bl. a. ej den kunna väljas till ledamot av kyrko- och skolråd, som tillhörde kyrkoförsamlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjante.

Förslaget till förordning om landsting upptog utan angiven motivering den föreskriften, att landshövding, landssekreterare, landskamrerare, kronofogde, länsman och allmän åklagare ävensom landstingets egna tjänstemän och betjante skulle vara förhindrade att vara landstingsmän.

Kommitténs förslag förelades 1859/1860 års riksdag. Allmänna besvärsoch ekonomiutskottet (utl. nr 161 m. fl.) som »i allmänhet» fann sig kunna tillstyrka de framlagda författningsförslagen, framställde ej någon erinran mot de föreslagna behörighetsreglerna. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan. De av Kungl. Maj:t utfärdade kommunalförord-

ningarna överensstämde i nu förevarande avseenden i huvudsak med kommitténs förslag.

Under den tid, 1862 års kommunalförordningar voro i kraft, vidtogos i dessa i nu förevarande avseende allenast mindre jämkningar, betingade av bl. a. omorganisationen av fögderiförvaltningen år 1918.

I sitt år 1923 avgivna betänkande IV med förslag till lag om landsting m. m. ansågo sig de s. k. kommunalförfattningssakkunniga böra av lämplighetshänsyn förorda, att den dittills gällande bestämmelsen om obehörighet för landstingets egna tjänstemän och betjante att vara landstingsmän icke måtte bibehållas i en ny landstingslag. Vidare funno de sakkunniga icke motiverat att längre utestänga allmän åklagare från möjligheten att bliva ledamot av landstinget även om skäl möjligen funnes för bibehållande av motsvarande bestämmelse, i vad anginge representantskap inom primärkommunerna. I sakkunnigförslaget kom därför stadgandet om tjänsteställningen såsom diskvalifikationsgrund att omfatta endast landshövdingen och länsstyrelsernas avdelningschefer. — Föredragande departementschefen förordade i proposition i ämnet till 1924 års riksdag allenast den ändringen i vad de sakkunniga föreslagit, att jämväl länsassessor skulle uteslutas från möjligheten att vara landstingsman. Konstitutionsutskottet (utl. nr 30), som i övrigt biträdde sakkunnigförslaget, fann starka principiella betänkligheter mot att borttaga dittillsvarande stadgande om obehörighet för landstingets egna tjänstemän och betjante att som ledamöter deltaga i landstinget, och förordade därför stadgandets bibehållande. Riksdagen biföll utskottets förslag.

Det av landshövding Hj. Hammarskjöld år 1928 avgivna förslaget angående revision av då gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad m. m. innehöll, i avseende å valbarhet till kommunalfullmäktige, bl. a. den bestämmelsen, att följande personer icke skulle vara behöriga, nämligen landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor, domhavande eller allmän åklagare i orten, ej heller tjänstemän och betjante, vilka vore vid kommunens drätsel eller andra dess förvaltande verk anställda och för sin befattning redovisningsskyldiga. Motsvarande stadgande inflöt även i förslaget rörande ledamot och suppleant av kommunalnämnden. Någon närmare motivering till förslaget i dessa delar lämnades ej. — I en del yttranden över de förordade obehörighetsreglerna yrkades, att förbudet för vissa statliga ämbets- och tjänstemän samt kommunala befattningshavare att vara kommunalfullmäktige måtte utgå. Såsom skäl framhölls, att erfarenheten från landsbygdens kommunala liv visat, att befattningshavare, som fölle under den föreslagna bestämmelsen, varit en värdefull tillgång vid besättande av kommunala förtroendeposter. I vissa utlåtanden begränsades yrkandena till att avse domhavanden och allmän åklagare i orten. Föredragande departementschefen framhöll i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1930 års riksdag i anslutning härtill, att

det knappast vore lämpligt att från behörighet, varom här vore fråga, utesluta domhavande och allmän åklagare i orten, detta med hänsyn till de värdefulla kunskaper och den praktiska erfarenhet, som de ofta nog tillförde kommunalfullmäktige. Ej heller syntes det lämpligt att från ledamotskap utesluta de kommunala tjänstemän och betjante, som angivits av den sakkunnige. Slutligen saknade de föreslagna bestämmelserna om obehörighet för landshövding och vissa tjänstemän vid länsstyrelsen praktisk betydelse. Den av den sakkunnige förordade föreskriften om obehörighet uteslöts därför i sin helhet i Kungl. Maj:ts förslag. Konstitutionsutskottet (utl. nr 30) hade ej någon erinran att framställa häremot, och riksdagen biföll propositionen i denna del.

Sakkunnigförslaget upptog — i principiell överensstämmelse med vad dittills gällt — bestämmelser om obehörighet i avseende å ledamotskap av stadsfullmäktige. Förbudet skulle här avse landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor, ledamöter av rådstuvurätten eller av magistraten eller stadsstyrelsen, tjänstemän och betjante vid magistraten eller stadsstyrelsen, domhavande eller allmän åklagare i orten, ävensom de tjänstemän och betjante, vilka vore vid stadens drätsel eller andra dess förvaltande verk anställda och för sin befattning redovisningsskyldiga. Den sakkunnige anförde härvid endast, att domhavande i orten medtagits såsom obehörig med tanke på städer under landsrätt. — I avgivna yttranden anfördes, att förbudet för domhavande i orten varken vore av behovet påkallat eller önskvärt. Jämväl förbudet för allmän åklagare i orten att vara stadsfullmäktig avstyrktes. Föredragande departementschefen framhöll i ovannämnda proposition bl. a., att tillräcklig anledning ej syntes föreligga att från obehörighet utesluta ledamot av rådhusrätten eller domhavande i orten. Däremot borde det dittillsvarande förbudet beträffande åklagare bibehållas. Den olikhet, som sålunda komme att föreligga mellan land och stad, syntes motiverad med hänsyn därtill att i stad åklagaren vore en kommunal tjänsteman. Konstitutionsutskottet tillstyrkte och riksdagen godtog Kungl. Maj:ts förslag i nu ifrågakvarande avseende.

Föredragande departementschefen anförde i proposition nr 100 till 1930 års riksdag med förslag till bl. a. lag om församlingsstyrelse i nu förevarande avseende, att »i anslutning till 1862 års förordning om kommunalstyrelse i stad föreslagits ett stadgande om obehörighet för vissa ämbets- och tjänstemän att vara kyrkofullmäktige». Enligt sistnämnda förslag skulle följande personer icke kunna utses till kyrkofullmäktige, nämligen landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor eller biskop, ej heller den som tillhörde församlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjante. I anledning av vissa vid remissbehandlingen framförda erinringar mot förslaget anförde departementschefen bl. a., att förbudet för den som tillhörde församlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjante att vara kyrkofullmäktige anslöte sig till då gällande regler om stadsfullmäktige och syntes böra bibehållas. — Konstitutionsutskottet tillstyrkte i utlåtande nr 31 Kungl. Maj:ts förslag härutinnan och riksdagen biföll förslaget.

Slutligen bör nämnas, att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till 1935 års riksdag med förslag till lag om kommunalstyrelse i Stockholm motioner väcktes om införande i 44 § i lagförslaget av en bestämmelse om att den ej borde få vara ledamot av nämnd eller styrelse, som innehade avlönad anställning inom nämndens eller styrelsens arbetsområde. Konstitutionsutskottet framhöll härom i sitt utlåtande nr 19, att skäl kunde anföras till stöd för den i motionerna hävdade meningen. Utskottet ansåg dock, att en regel i ämnet skulle erhålla en olika faktisk betydelse i en stad som Stockholm, där god tillgång på kvalificerade krafter vore för handen, och i en liten kommun, där de kommunala förtrondeuppdragens rekrytering törhända skulle kunna äventyras. För ett slutligt bedömande av det i motionerna berörda spørsmålet krävdes enligt utskottets mening en mera ingående utredning än den, som kunnat av utskottet företagas. Det i motionerna väckta förslaget avstyrktes av utskottet och motionerna avslogos av riksdagen.

Utskottet. Av det föregående framgår, att frågan om förbud för vissa ämbets- och tjänstemän att innehava kommunala förtroendeämbeten bedömts högst olika vid utformningen av de skilda kommunalförfattningarna. Sålunde ha några dylika förbudsregler över huvud taget ej uppställts för ledamotskap av kommunalfullmäktige, medan motsatsen är fallet för ledamotskap av stadsfullmäktige beträffande ett relativt stort antal statliga och kommunala tjänstemän. Sistnämnda förhållande gäller även för ledamotskap av kommunalnämnd; däremot saknas i lagen om kommunalstyrelse i stad motsvarande föreskrifter för ledamotskap av drätselkammare. Vad särskilt angår den i motionen åsyftade frågan om den ställning, som landsfiskal i egenskap av allmän åklagare i orten intager i förevarande hänseende, äger denne icke tillhöra kommunalnämnd eller stadsfullmäktige, medan han däremot enligt kommunallagarna icke är obehörig att väljas till ledamot av kommunalfullmäktige eller drätselkammare. Utskottet är icke övertygat om att de rådande olikheterna i avseende å tjänstemäns behörighet eller obehörighet till vissa kommunala förtroendeuppdrag i allo äro sakligt betingade. Den kraftiga ansvällningen av den kommunala verksamheten såväl i stad som på landet kan också motivera nya överväganden av förevarande spørsmål. En allmän omprövning av gällande regler i ämnet synes utskottet alltså vara av behovet påkallad. De för 1946 års kommunallagskommitté utfärdade direktiven äro emellertid tillräckligt allmänt hållna för att utskottet skall anse sig kunna förutsätta, att kommittén utan särskild anmaning gör förevarande spørsmål till föremål för utredning. Med hänsyn härtill och då den i motionen väckta frågan endast utgör en detalj i ett större sammanhang, saknar utskottet anledning tillstyrka en lagändring i anledning av motionen eller en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning i motionens syfte. Utskottet hemställer alltså,

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 9.

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 februari 1948.

På konstitutionsutskottets vägnar:

JONES ERIK ANDERSSON.

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Elmgren, Mattsson, Lindén, Gustavson, Hällgren*, Englund och Bergh*; samt

från a n d r a kammaren: herrar Thorell, Pettersson i Norregård, Nolin, Norén, Kyling, Spångberg, Johnsson i Stockholm*, fru Björck, herr Gustafsson i Bogla och fru Svedberg.

* Ej närvarande vid justeringen.